

OTAC, BRAT I PROSLAVLJENI (Kristova osoba u misli sv. Franje Asiškoga)

Vlatka Katkić

Uvod

Franjevačka kristologija, iako sadržajno ispunjena raznolikim naglascima nastalima tijekom razvoja franjevačke misli kroz stoljeća, primarno podrazumijeva Franjino kristološko stajalište te, koliko god imala specifičnosti zahvaljujući kasnijim franjevačkim misliocima, u korijenima čuva Franjin pogled na Krista. A budući da taj pogled nije Franjo nikome nametao niti je sam robovao kristološkim zamislima kao nekoj novoj, vlastitoj duhovnosti i teologiji, možemo slobodno reći da Franjina kristologija ne zasluhuje da ju uvrstimo samo u srednjovjekovnu kristologiju. Ona odiše skladnošću neuništive i objavljene Istine i time nosi sa sobom ponudu dragocjenu i današnjem čovjeku željnom otkrivanja novoga života u Isusu Kristu. Stoga će neki s pravom reći da je *Franjo sedam stoljeća vršio nadmoćni utjecaj ne samo na pučku pobožnost, nego također na čitavu misaonu struju (...) koja se ne sastoji tek u nauku, nego u cjelini nauka koji, razlikama i čak suprotnostima usprkos, svaki skriva u vlastitome korijenu duboko nadahnuće Siromaška koji im je nadahnuo teološko (pre)usmjerenje*.¹

Osim prividno sakrivene aktualnosti Franjine kristologije koja je, doduše, dovoljan razlog da se o njoj detaljnije progovori, nuka nas i činjenica da poprilična neupućenost u izvorno Franjino predstavljanje Kristove osobe otežava i dublje poniranje u Franjevačku kristologiju općenito. Da bismo što vjerodostojnije dotakli Franjinu egzistencijalnu i intuitivnu teologiju (ne u smislu teologije kao znanosti, nego u smislu vjere koja shvaća), odnosno kristologiju, obradit ćemo neke Franjine kristološke pojmove koje nalazimo u njegovim *Spisima* iz kojih najbolje možemo spoznati Franjino osobno iskustvo Isusa Krista. Prije zaključka donosimo i četiri načina na koja se Krist danas uprisutnjuje, a koja se također mogu iščitati iz Franjinih *Spisa*.

¹ Norbert NGUYEN-VAN-KHANH, *Krist prema Spisima sv. Franje Asiškog*, »Gospa od Škrpjela« – Perast, 2001, str. 13.

1. Neki kristološki naslovi u Franjinim Spisima

Najučestalija riječ koju Franjo upotrebljava u svojim spisima jest riječ *Gospodin* (410 puta), a odmah iza nje jest riječ *brat*, što nam govori o njegovoj usmjerenosti na Boga i na čovjeka, tj. na svekoliku stvarnost. Kad govori o Kristu, Franjo ima pred očima njegov trostruki način prisutnosti: nebeski, zemaljski i sakramentalni. U njegovim *Spisima* nalazimo 48 različitih imena i naslova kojima oslovljava Isusa Krista i već oni otkrivaju tko je i kakav je Krist u kojega Franjo vjeruje. Ovdje donosimo samo nekolčinu naziva i pojašnjenje vezano uz te nazive.

1.1. Krist: Gospodin i sluga

Franjo u *Spisima* nikada Gospodina Isusa ne oslovljava jednostavno njegovim imenom. Najčešći kristološki izraz koji koristi jest *Gospodin naš Isus Krist*. Taj izraz pokazuje kako je u njemu bila živa svijest Kristova gospodstva te posvojnog zajednicom u 1. licu množine ističe odnos s cjelinom otkupljeničke zajednice. O sakramentalnoj euharistijskoj djelotvornoj prisutnosti Krista Gospodina Franjo će reći da *Gospodin Isus Krist ispunja i prisutne i odsutne koji su ga dostojni*.²

Pojam *Bog*, iako općenito označava Boga trojstvenoga ili Boga Oca, u petnaestak odlomaka Franjinih spisa izričito se primjenjuje na Krista. *Ono najuočljivije i ujedno najdublje u Franjinom iskustvu Krista Gospodina jest Franjina vjera koja Gospodina Isusa nikada ne odvaja od Presvetoga Trojstva. Za Franju je djelo stvaranja i otkupljenja spasenjsko djelo trojstvene ljubavi, a Presveto Trojstvo neprestani čin stvaranja i otkupljenja*.³

² PBr (Pismo saboru braće gen.kapitulu) 31, u: *Spisi sv. Franje i sv. Klare*, Symposion, Split, 1988.

³ »U Franji su se ispunila sva Kristova otajstva«, *Brat Franjo*, list franjevačkih zajednica, Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, ur: dr. Zvonimir Kornelije Šojat, god. XXII, br. 5/1997, str. 4.

Istom snagom kojom Franjo priznaje Krista Gospodinom, priznaje ga i čovjekom. *Prema K. Esseru kao podlogu Franjine upornosti na Kristovu stvarnom tijelu možemo vidjeti reakciju protiv katarskog doketizma onog vremena.*⁴ Naslovi kao što su *sluga, prošnjak i hodočasnik, crv, jaganjac i dobri pastir*, samo su neki od naslova kojima Franjo izriče zbilju Kristova utjelovljenja. Evanđeoska kristološka slika pranja nogu učenika (usp. Iv 13, 1-17) toliko je ostavila utiska na sv. Franju da je sebe redovito nazivao bratom, slugom i poslužiteljem. Zanimljivo je njegovo naglašavanje Krista koji je stalno na putovima prema čovjeku. Krist se čak i rodio za nas *na putu* i bio je položen u jasje jer za nj ne bijaše mjesta u svratištu.⁵ Kristološka slika zgaženog crva iz Ps 22,7 progovara mnogo dublje nego što se to na prvi tren čini. Ona Franji doziva u pamet i srce prezrenost, odbačenost i zgaženost uzvišenoga Gospodina, ali i vjeroispovijest da se Krist suobličio grešnom čovjeku. U slici Jaganjca Franjo pokazuje kako je obilovao biblijskim načinom mišljenja. Krist Jaganjac nije samo simbol napuštenosti i izručenosti, nego i proslavljenoga Gospodstva Zaklanog i proslavljenog Jaganjca koji vlada u nebu prema viziji Otkrivenja (usp. Otk 5, 6-14). Također, već spomenuta slika Dobroga Pastira vrlo je draga sv. Franji. To možemo zaključiti na temelju činjenice da lik Dobroga Pastira nije uobičajen u likovnim prikazivanjima 13. stoljeća. Budući da u Kristu nije gledao samo slavnog Gospodina nego također Slugu koji se iz ljubavi prema ljudima stavio njima pod noge i još se dariva u euharistiji, Franjin stav pred Kristom slugom bio je stav supatnje i ljubavi. Stav je to koji ne staje na razmatranju, nego učeći od Krista sve više postaje njemu sličan i u djelovanju i u cjelokupnom životu. Stoga je najopipljiviji oblik Franjina kristocentrizma upravo kristoobličnost – biti sličan Kristu, iznutra i izvana.

1.2. Krist: Stvoritelj, Otkupitelj i Spasitelj

Franjo se ne zadovoljava neodređenim govorom o Bogu Stvoritelju. Značajan nam je odlomak u kojem je, usprkos odsutnosti naslova Boga Stvoritelja, stvarateljska djelatnost jasno pripisana svim Trima Osobama: *Svemogući, presveti, svevišnji najviši Bože, Oče sveti i pravedni, Gospodine kralju neba i zemlje, zahvaljujemo ti radi tebe samoga, što si po svojoj svetoj volji*

*i po jedinome svome Sinu s Duhom Svetim stvorio sve duhovno i tjelesno.*⁶ Iz navedenog primjećujemo da je stvaranje posebno pripisano Ocu, a Kristova uloga je posrednička. Ta Franjina misao ostaje duboko vjerna naučavanju crkvene predaje, jer upravo u liturgiji Crkva skoro uvijek moli Oca *po Gospodinu našem Isusu Kristu*. Franjo će također reći: *Gledaj, čovječe, na koliku te je uzvišenost postavio Gospodin, jer te je stvorio i oblikovao na sliku svoga ljubljenoga Sina (s obzirom na tijelo) i na njegovu priliku s obzirom na duh.*⁷

Izraz *Otkupitelj* susrećemo tri puta u Franjinim spisima, a izraz *Spasitelj* pet puta. Jedino u odlomku XVI. poglavlja Nepotvrđenog pravila dva spomenuta naslova odnose se samo na Krista: *Drugi je način da, kad upoznaju da se to Bogu sviđa, naviještaju riječ Božju, da vjeruju u svemogućega Boga Oca i Sina i Duha Svetoga, stvoritelja svega, i Sina otkupitelja i spasitelja*. Za Franju, dakle, ovi izrazi ne označuju osobito Krista, nego Franjo u povijesti spasenja uvijek vidi Oca, Sina i Duha Svetoga kako djeluju zajedno. Mogli bismo reći na temelju svega do sada navedenog da Franjina duhovnost jest kristocentrična, ali uz to trebamo nadodati da svoje polazište uzima od Duha Svetoga te sve usmjeruje Ocu.

Potrebno je još razlučiti jesu li za Franju riječi *Otkupitelj* i *Spasitelj* istoznačne. Spomenute dva pojma dolaze zajedno u Franjinoj parafrazi molitve Gospodnje: *O presveti Oče naš, stvoritelju, otkupitelju, tješitelju i spasitelju naš.*⁸ Prema ključcima Kajetana Essera, (...) i *Spasitelju naš* je dodatak.⁹ Ako je tome doista tako, onda je jasno da je Sv. Franjo imao potrebu dodati drugu riječ ne zato da bi samo nizao riječi jednu za drugom, nego i zbog različitosti značenja. Također, vijetnamski franjevac Norbert Nghuyen-Van-Khanh u svojoj doktorskoj dizertaciji zapaža kako se u Franjinu jeziku glagol *otkupiti* uvijek upotrebljava u prošlom vremenu, Kristov dolazak izrazio je glagolima *spasit će* i *doći će* te da je pojam *Spasitelj* upotrijebljen u eshatološkom pogledu radi naše nade. Iz tih činjenica on zaključuje da prva riječ ima vrlo određen sadržaj. Ona označava Boga koji oslobađa čovjeka iz ropstva grijeha po smrti svoga Sina na križu, a druga riječ ima širi

⁶ NP (Nepotvrđeno pravilo) 23, 1.

⁷ OP (Opomene) 5,1; 41.

⁸ ON (Tumačenje Očenaša) 1.

⁹ Vidi detaljnije: Norbert NGUYEN-VAN-KHANH, *Nau. dj.*, str. 112–118.

⁴ Norbert NGUYEN-VAN-KHANH, *Nau. dj.*, str. 64.

⁵ Usp. ČM (Časoslov muke) 15,7.

sadržaj i označava Boga spasenja općenito, ali osobitije Boga konačnoga spasenja.¹⁰

Sv. Franjo mnogo puta u svojim molitvama odabire retke s poklikom *qui facis mirabilia* – koji činiš divna djela. S druge strane, Franjo gleda djela Božja za vrijeme cijeloga tijeka povijesti. Franjin Bog je Bog triput svet,¹¹ a Božju svetost on uvijek promatra po njegovim divnim djelima, ostvarenim u povijesnoj prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Stoga i Franjo u svojoj zahvalnoj molitvi misli na sve ljude svih povijesnih časova. To nam govori da je Franjin Bog bitno Bog objave, da su divna djela zajednički ostvarile tri osobe Trojstva i da se Krist pojavljuje naglašeno kao objavitelj Trojstva. Sve to nam govori da je Franjo isticao takvo mjesto Krista u njegovu božanskom i ljudskom životu, u svakom povijesnom času.

2. Načini na koje se Krist danas uprisutnjuje

Uz kratki prikaz nekoliko naziva za Krista, donosimo i četiri načina na koji se Krist danas uprisutnjuje, o kojima govori sv. Franjo u svojim *Spisima*:

Krist se ponajprije okuplja u zajednici koja se okuplja u njegovo ime: *Jer gdje su dvojica ili trojica sabrana u moje ime, tu sam i ja među njima.* (Mt 18,20). Franjo često navodi rečenice iz Ivanova evanđelja, pa tako i Iv 14,23: *Ako me tko ljubi, čuvat će moju riječ pa će i Otac moj ljubiti njega i k njemu ćemo doći i kod njega se nastaniti.* Te riječi Onoga koji je Riječ spašavaju nas kao i sakrament Tijela i Krvi Kristove: *I budimo svi čvrsto uvjereni da se nitko ne može spasiti osim po svetim riječima i po krvi Gospodina našega Isusa Krista, a to klerici govore, naviještaju i poslužuju.*¹²

Stoga su Gospodinove riječi drugo mjesto njegove prisutnosti. Zanimljivo je da taj paralelizam između riječi Gospodinovih i Tijela i Krvi Kristove pronalazimo i u dogmatskoj konstituciji Drugog vatikanskog koncila *Dei verbum*, o božanskoj objavi, gdje javno proglašava važnost jednog i drugoga, a istovreme-

no priznaje da je *Crkva uvijek častila božanska Pisma slično kao i samo Gospodinovo Tijelo.*¹³

Najizvrsnije mjesto prisutnosti Krista i njegovog otajstva je Euharistija, slavlje i pričest. Od Isusa Krista utjelovljenog, umrlog i raspetog, ništa se danas ne nudi našim osjetilima osim euharistijskog slavlja: obreda i materijalnim prilikama kruha i vina. U tim prilikama, tako uobičajenima da nam se čine banalnim, nudi se našoj vjeri Sin Božji koji se svakoga dana ponizuje kao u trenutku utjelovljenja; svakog nam dana dolazi u poniznoj pojavi.¹⁴ Njegova sakramentalna prisutnost pokazuje njegovu poniznost – njegov *kénosis* (oplijevanje sebe samoga, poniženje, uništavanje, pražnjenje)¹⁵ – zajedno s Očevom koji prihvaća da mu jedini Sin danomice silazi iz krila njegova (usp. Iv 1,18) na oltar po svećenikovim rukama.¹⁶

A ovdje se očituje drugo Franjino intuitivno poimanje, kada u *Opomenama* euharistiju uspoređuje s utjelovljenjem (OP 1,16-18), što jasno prikazuje Martin Bitzer, OFMConv:¹⁷

red. 16	a	<i>Pogledajte kako se danomice ponizuje (usp. Fil 2,8),</i>
	b	<i>Kao kad je sišao s kraljevskih prijestolja (usp. Mudr 18,15)</i>
	c	<i>Stigao u djevičinu utrobu;</i>
red. 17	a'	<i>danomice dolazi k nama u poniznu obličju;</i>
red. 18	b'	<i>danomice silazi iz krila Očeva (usp. Iv 1,18)</i>
	c'	<i>na oltar po svećenikovim rukama.</i>

Franjo nikada ne zaboravlja da je onaj koji se ponizuje u euharistiji *Gospodar svemira, Bog i Sin Božji (...)* koji više neće umrijeti nego će vječno živjeti i biti proslavljen¹⁸

¹⁰ Usp. *isto*, str. 117.

¹¹ Usp. PČ (Pohvale Bogu za svaki čas) 1.

¹² 2P (2 Pismo vjernicima) 34.

¹³ Dogmatska konstitucija »Dei verbum«, *Dokumenti drugog vatikanskog koncila*, KS, Zagreb, 2002, br. 21.

¹⁴ Usp. OP (Opomene) 1,16.

¹⁵ Vidi: *Fil* 2,6-8 i *Iv* 1,14.

¹⁶ Usp. OP 1,18.

¹⁷ Usp. BITZER P., fra Martin, OFMConv, *Temeljni elementi duhovnosti sv. Franje Asiškoga*, predavanje na II. međunarodnom tečaju za formaciju povjerenika za formaciju, Rim, 16. ožujka 2007.

¹⁸ PBr 27.

I danas nas Krist zagovara, *ne prestaje* moliti za nas i očituje nam ime Očevu kao što je činio u onoj velikoj molitvi uvečer svoje muke (usp. Iv 17). Tri puta je ta Kristova velikosvećenička molitva citirana u Franjinim spisima, i podsjeća na sadržaj te Kristove molitve za nas: jedinstvo, radost, zaštita od zla, poznavanje Božje ljubavi prema nama, sudjelovanje u Sinovljevoj sudbini i u njegovoj slavi.

Zaključak

*Franjevačka duhovnost vidi u Isusu Kristu jedinog posrednika između Boga i ljudi.*¹⁹ Jednako vrijedi i za samog sv. Franju. Uz mnoštva naziva koja svetac navodi u svojim *Spisima*, a koji se odnose na osobu Isusa Krista, zbog nemogućnosti cjelovitog prikaza u ovom kratkom radu, napominjem ono što je nezaobilazno kad je riječ o Franji i kristologiji.

Naime, sve što je do sad u ovom radu prikazano, i sve ono što je sadržano kako u *Spisima*, tako i između redaka u prvim životopisima sv. Franje, dobiva doista franjevačko-kristološku dimenziju tek onda kada se i u današnjim naraštajima oživotvori. Jer Franjo nikada nije znao samo za pojmove, već za nasljedovanje Krista. *Franju ne veže zakon, ne obvezuje moral. On ne pozna askezu niti duhovnost. Ništa ne dokida i ničim se ne opterećuje. Jedini mu je zakon i moral i askeza i duhovnost, jedina čitava stvarnost: Krist.*²⁰

Literatura

- BITZER P., fra Martin, OFMConv, *Temeljni elementi duhovnosti sv. Franje Asiškoga*, predavanje na II. međunarodnom tečaju za formaciju povjerenika za formaciju, Rim, 16. ožujka 2007.
- Brat Franjo*, list franjevačkih zajednica, izdaje: Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, ur: dr. Zvonimir Kornelije Šojat, god. XXII, br. 1–6.
- Dokumenti drugog vatikanskog koncila*, KS, Zagreb, 2002.
- NGUYEN – Van – Khanh, Norbert, *Krist prema Spisima sv. Franje Asiškog*, »Gospa od Škrpjela« – Perast, 2001.
- Priručnik za duhovnu i pastoralnu asistenciju FSR-u i Frami*, Konferencija generalnih asistenata FSR-a, Biblioteka »Brat Franjo«, Zagreb, 2007.
- Spisi sv. Franje i sv. Klare*, Symposion, Split, 1988.

¹⁹ *Priručnik za duhovnu i pastoralnu asistenciju FSR-u i Frami*, Konferencija generalnih asistenata FSR-a, Biblioteka »Brat Franjo«, Zagreb, 2007, str. 72.

²⁰ Norbert NGUYEN – Van – Khanh, *nav. dj.*, str. 333.